

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

ГРИГОРЕНКО Є. М. Корпоративний портфель держави: проблеми управління ним та можливі шляхи їх вирішення	2
<i>У Спеціальній контрольній комісії Верховної Ради України з питань приватизації</i>	7

ХРОНІКА

На колегії Фонду державного майна України	11
Інформація про хід приватизації державного майна в Україні за 2003 р.	12
Моніторинг фондових індексів	17

ВИВЧАЄМО ПОПИТ НА ОБ'ЄКТИ ПРИВАТИЗАЦІЇ

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

Цілісний майновий комплекс «Ківерцівський механічний завод»	19
---	----

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

Відкрите акціонерне товариство «Санаторій «Радон»	20
---	----

СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ КЕРІВНИКА

Валентина КУДРЯВЦЕВА: по-перше – Жінка, по-друге – вмілий керівник, а головне – надійна людина	21
--	----

ДОСВІД РЕГІОНІВ

СКРИПНИК Н. М. Проблемні питання приватизації об'єктів соціально-культурного призначення на Полтавщині	24
--	----

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

ПАВЛЕНКО Л. С., ІВАЩЕНКО О. М. Нові підходи в управлінні корпоративними
--

правами держави	26
ТАРАТОРІН Ю. М., ШУБЕРТ Т. Р. Проблеми корпоратизації підприємств Міністерства оборони України та шляхи їх вирішення	29
КВАРТАЛЬНА Н. О. Ліквідація господарських товариств у процесі банкрутства	32

ІНФРАСТРУКТУРА ПРИВАТИЗАЦІЇ

Перелік юридичних осіб, які уклали (або переуклали) в січні 2004 р. угоду з Фондом державного майна України про продаж майна, що перебуває у державній власності	34
Перелік юридичних осіб, які уклали (або переуклали) протягом 2003 р. угоду з Фондом державного майна України про виконання послуг під час приватизації об'єктів	34

НОРМАТИВНА БАЗА

Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1381-IV «Про внесення змін до Закону України «Про лізинг»	36
УСЕНКО Я. Б. Розвиток законодавчої бази лізингу: здобутки і проблеми	38
Наказ Фонду державного майна України від 29 січня 2004 р. № 148 «Щодо звичайної ціни послуг на виконання робіт з оцінки майна»	42
Методика товарознавчої експертизи та оцінки дорожніх транспортних засобів	44
Результати контролю за виконанням умов договорів купівлі-продажу об'єктів приватизації, здійсненого протягом 2003 р.	58

УРОКИ ПРАВА

УДК 334.722.8.02

КОРПОРАТИВНИЙ ПОРТФЕЛЬ ДЕРЖАВИ:

проблеми управління ним та можливі шляхи їх вирішення

Є. М. ГРИГОРЕНКО,
*перший заступник
Голови Фонду державного
майна України*



2

Чим далі просувається Україна по шляху реформ в економіці, тим більше зміщуються акценти з приватизації до системного управління державним майном, яке раніше було на другому плані. Логіка такого «дрейфу» не тільки очевидна, але й об'єктивна. Держава зуміла перейти критичну позначку на шляху від монопольно-державної до змішаної і приватної форм власності на засоби виробництва та капітал, напрацювала прийнятні правила продажу через приватизацію свого майна. Сьогодні у сфері приватизації справа в основному за політичними рішеннями. Створена за 13 років приватизаційна система вже готова виконати практично кожне розумне замовлення суспільства і політиків.

Інша справа – управління державною власністю. У перші роки реформ держава, вибираючи в майновій дилемі між продажем і управлінням, логічно віддавала перевагу пер-

шому. До цього її підштовхувала як невластива ринковій економіці структура власності, так і інтереси бізнесу, з якими завжди доводиться рахуватися. Логічним наслідком впливу бізнесових інтересів стало першочергове «вимивання» в державі найбільш привабливих фінансових активів. До останніх насамперед належать державні акції підприємств, які ефективно працюють. Логічною реакцією держави на агресивне відчуження кращих активів стали закони про заборону їх приватизації та «холдингізація», суть якої – включити до державного холдингу державні активи стратегічно важливих підприємств і через заборону на приватизацію материнської компанії холдингу зберегти їх від безсистемного розпродажу.

Однак час показав, що це не панацея, а самі по собі такі підходи мають серйозні недоліки. По-перше, під гаслами захисту державних інтересів заборонялася приватизація не завжди потрібних державі активів, створювалися державні холдинги там, де суспільству

© Є. М. Григоренко, 2004

Стаття надійшла до редакції 24.02.2004

зовсім не було потреби гальмувати приватизацію і зміцнювати монополізм.

По-друге, бізнес, опираючись на політичну підтримку, швидко знайшов лазівки і в законах про заборону приватизації, і в «холдингових фортецях».

Тривалий час держава сподівалася знайти дивоорган управління, тобто такий орган управління державними активами, який би, з одного боку, протистояв агресивним прагненням бізнесу захопити найбільш привабливі активи, а з іншого – сам або через призначених ним посередників ефективно управляв корпоративними правами держави.

Однак життя показало, що проблема не в тому, який орган управління буде управляти корпоративними правами держави (Фонд державного майна України – ФДМУ – міністерства, місцеві адміністрації), а в тому, який ступінь готовності держави в цілому забезпечити захист свого майна й ефективно його використовувати. Декларації до уваги не беруться, вони були присутні завжди. Готовність тут визначається станом суспільства, його умінням зрозуміти, коли варто змінювати акценти і пріоритети, про які йшла мова вище. Складність при цьому в тому, що перевага в доступі до роздержавлення державних активів завжди була і є у великого бізнесу, який при владі.

Саме цей сегмент бізнесу повинен, знаходячись при владі, вчасно зменшити свій апетит в інтересах майбутнього України. Саме він повинен разом з делегованими ним у владу політиками сказати: «Ось та межа державних активів і державних інтересів, за яку ми на цьому етапі розвитку і при сьогоднішніх взаєминах бізнесу та суспільства не повинні перейти». Зміниться рівень розвитку суспільства, ступінь його самозахисту – можна зрушити цю межу на користь бізнесу. (Схоже, створення Національної енергетичної компанії і є прикладом такого порозуміння).

Викладеним вище хотілося б підкреслити об'єктивні причини формування нераціональної для суспільства, але логічної для реформ і діючого вектора інтересів нині діючої структури корпоративних прав держави та алгоритмів управління ними.

Структура портфеля корпоративних прав держави. На початок поточного року держава безпосередньо було учасником 1 565 господарських товариств (відкритих, закритих акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю, а також 29 державних холдингових компаній, створених спеціальними рішеннями Президента України та уряду). При цьому у власності та управлінні 29 державних холдингів знаходилося майно на суму більш як 20 млрд грн. (за балансовою вартістю), в той час як в інших 1 656 господарських товариствах частка держави становить лише 14 млрд грн. Тобто основна частина активів держави зосереджена саме в державних холдингах, більшість з яких до цього часу перебувають під контролем безпосередньо Кабінету Міністрів України. З 29 державних холдингів ФДМУ управляє тільки 12 (найбільш дрібними і слабопотужними).

Якщо врахувати, що за рішенням уряду у ФДМУ також вилучені з управління корпоративні права таких величезних моноакціонерних товариств, як «Укртелеком», та всіх електроенергетичних компаній, то є міфом те, що саме у ФДМУ сьогодні зосереджені основні корпоративні права держави.

Дана теза частково справедлива лише в частині їх кількості, але не ваги в економіці держави. При цьому варто врахувати, що сьогодні ФДМУ управляє в основному залишками корпоративних прав, що залишилися в нього як у продавця. І природно, що в цьому залишку багато того, що не знайшло попиту в покупців. Результати аналізу структури корпоративних прав підтвер-

джують цю тезу.

Із загальної кількості господарських товариств (1 565 об'єктів), у статутних фондах яких є державна частка:

564 господарських товариства, або 36 % від загальної їх кількості, мають державну частку розміром менш як 25 %;

663 господарських товариства, або 42 %, – розміром від 25 до 50 %;

338 господарських товариств, або трохи більше 20 %, – розміром понад 50 %, тобто державний пакет акцій дає право контролювати діяльність товариства.

Про залишковий принцип формування структури корпоративного портфеля свідчить таке.

Лише 54 господарських товариства, або 3,5 % їх загальної кількості, є такими, що свідомо закріплені у власності держави рішенням уряду.

Значну частку в сегменті корпоративних прав держави становлять підприємства, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство (740 господарських товариств, або 47 % від їх загальної кількості, з них таких, контрольний пакет акцій яких належить державі, – 101 об'єкт, або 30 % від загальної кількості об'єктів, у яких держава володіє контрольним пакетом акцій). Чинне законодавство передбачає захист таких підприємств від ліквідації, хоча частина з них вже ніколи не стануть ефективними з ряду об'єктивних причин.

Низькоефективний та малоліквідний портфель корпоративних прав держави сформувався внаслідок:

першочергового виставлення на продаж ефективно працюючих підприємств замість збиткових;

розпорошення акцій у процесі продажу, що спричинило втрату покупцями, які отримали контрольний пакет акцій, інтересу до викупу залишків, що належать державі. На сьогодні вони становлять майже 40 % загального обсягу корпоративних прав держави.

Якоюсь мірою ФДМУ і сам несе

відповідальність за таку структуру корпоративного портфеля. Не вистачило волі, твердості продавати те, що є гіршим, залишаючи на потім те, що і в руках держави може працювати ефективно. Бізнес, що опирався на політику, диктував тут свої правила гри.

Усвідомлюючи високий ступінь відповідальності за стан справ у корпоративному секторі, де держава ще довго буде «основним гравцем», ФДМУ такою бачить свою роль у цій сфері:

1. Маючи значний практичний досвід з управління корпоративними правами держави, органи приватизації повинні більш активно впливати як на формування державної політики у сфері корпоративних відносин у країні, так і на безпосереднє управління корпоративними правами держави. У частині розуміння органами приватизації ролі корпоративної культури для поліпшення інвестиційного клімату в країні і зростання економіки проблеми немає. Завдання інше. Органам приватизації слід посилити вплив на політиків і бізнес у частині якнайшвидшого прийняття таких базових для корпоративного управління Законів України, як «Про акціонерні товариства», «Про холдинги», «Про управління об'єктами права державної власності», внесення ряду важливих змін до законів про цінні папери і фондову біржу, Національну депозитарну систему тощо, спрямованих на формування правової бази корпоративного управління в країні.

2. Органи приватизації повинні подати приклад іншим акціонерам і власникам у формуванні корпоративної культури і самі дотримуватися прийнятих у світі стандартів корпоративних відносин. У цій частині особливе значення мають підтримка і позитивне відношення до національних принципів корпоративного управління, схвалених нещодавно Державною комісією з цінних паперів та фондового рин-

ку.

У кожному регіоні повинна бути компанія, де органи приватизації удосконалюють, відшліфовують технологію корпоративних відносин, задекларованих у національних стандартах, з метою її подальшого тиражування на весь корпоративний сектор, що перебуває під контролем держави.

3. Органи приватизації мають активно сприяти якнайшвидшому переходу від вимушеної до оптимально необхідної структури корпоративного портфеля держави.

Практика показала. Економічний ефект від управління корпоративними правами держави, частка яких становить менш як 50 % статутного фонду, не покриває навіть адміністративних витрат. Крім того, такі корпоративні права стали гальмом на шляху реального банкрутства неефективних і непотрібних у ринковій економіці підприємств. Сумнівним є і соціальний ефект присутності держави для працюючих на цих підприємствах. Адже їхнє благополуччя відірвалося від реального трудового внеску і ґрунтується в основному на розпродажу активів та оренді (в кращому випадку), а то і просто на зростанні боргових зобов'язань.

Серйозним гальмом на шляху оптимізації корпоративного портфеля залишається невідповідність декларованої державою вартості своїх корпоративних прав їх реальній (ринковій) ціні.

Щоб позбутися малоліквідних переоцінених корпоративних прав, органи приватизації швидше повинні перебороти стереотип: краще не продавати, ніж дешево продавати.

Першим кроком на цьому шляху мають бути економічні розрахунки вартості для держави управління такими дрібними малоліквідними пакетами та її співвідношення з економічним ефектом. Уже те, що держава практично не одержує дивідендів від цих корпоративних прав і не має поняття про їх курсо-

ву вартість за відсутності вторинного ринку їх акцій, а витрати, зокрема на відрядження, щоб взяти участь у зборах акціонерів, засіданнях органів управління тощо, «з'їдають» значну частину бюджету, виділеного органам приватизації, повинно змусити задуматися, що краще, всіх, хто гальмує їх продаж.

З досвіду ФДМУ можна сказати, що малоефективний неконтрольний блок корпоративних прав поглинає до 80 % усього адміністративного ресурсу органів приватизації, який доцільно було б сконцентрувати на контрольних пакетах акцій. Причому навіть в умовах чинного законодавства проблему збалансованості вартості та ціни попиту можна вирішити, якщо є бажання. Справа в тому, що одні структурні підрозділи відповідають за продаж і їх не турбують витрати й ефективність управління, а інші, навпаки, розуміють проблему, але не мають важелів впливу на встановлення вартості корпоративних прав. Керівництво ФДМУ сьогодні предметно зайнялося цією проблемою. Але бажано, щоб було ще й адекватне розуміння, а краще – політична підтримка з боку уряду.

Водночас з активізацією продажу непотрібних державі корпоративних часток повинен бути запущений механізм селекції корпоративних прав, дійсно необхідних для здійснення державою своїх функцій. І не завжди при цьому визначальним повинно бути зростання прибутку або дивідендів. Для однієї групи корпоративних об'єктів головною метою є національна безпека, для другої – плавна, без соціальних трагедій переорієнтація на ринкове середовище (містоутворюючих підприємств), для третьої – захист суспільства від недержавного монополізму, який не дає пощади нікому. Поки що, як відомо, міряємо усі на один аршин – прибуток і дивіденди. У цьому випадку немає потреби мати державі корпоративну власність.

Недержавний власник швидше й краще впорається з цим завданням.

У розробленій ФДМУ і прийнятій урядом 11 лютого 2004 р. постанові Кабінету Міністрів України № 155 «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави» в цілому сформована перехідна модель управління корпоративними правами держави, розрахована на кілька років, доки держава не позбудеться непотрібних їй прав і не сконцентрує у своїх руках об'єктивно необхідні. Зрозуміло, що обсяг їх зменшиться в десятки разів, проте розмір державної частки у статутному капіталі буде достатнім для прийняття необхідних державі та суспільству рішень.

Потрібно дві основні умови для успішного втілення в життя цього рішення уряду. Перша – бути послідовним і не сходити з наміченого шляху в пошуках якогось «нового управлінського дива», не змінювати основних суб'єктів управління корпоративними правами держави. Друга – створити належні умови для людей, яким держава довіряє багатомільярдні активи і соціальне самопочуття суспільства.

Не тільки в міністерствах, але й у ФДМУ, де на основі реальної практики вже добре розуміють цю необхідність, поки що немає ніякої різниці між оплатою праці і матеріальним стимулюванням державного службовця, який від імені держави керує багатомільйонним пакетом акцій, і його колегою по роботі, який не має такої важливої функції. Максимум, чим можна сьогодні його виділити серед інших, – це невеликою порівняно навіть з його окладом премією, що не йде ні в яке порівняння із сумою матеріального заохочення таких фахівців у приватному бізнесі. «Хвороба червоних очей» заважає зрозуміти, що праця доброго державного керуючого повинна добре оплачуватися і він мусить мати досить часу для здійснення управління, а не займатися цим у

вільний від поточної апаратної роботи час, якого в нього практично немає. Очевидним стає для всіх, хто професійно займається проблемами корпоративного управління, той факт, що Закон України «Про державну службу» не вписується в таку модель.

Стає все більш зрозумілим, що для управління корпоративними правами держави, сформованими на довгостроковій основі, треба створювати державні управляючі компанії, виводячи її працівників за обмежувальні рамки державної служби в оплаті праці, ставити їхню винагороду в пряму залежність від кінцевих результатів. Водночас ці керівники повинні бути звільнені від поточної апаратної роботи, власкової міністерствам і відомствам, де підготовка доручень, довідок і доповідей, нарад і засідань забирає практично весь робочий час.

Фактично апарати сьогоденних державних холдингів і є прототипами таких керуючих компаній, якби тільки вдалося звільнити їх від невласливих їм функцій надання послуг підприємствам, щоб прогудувати себе, оскільки держава ще не створила механізмів їх утримання – за рахунок економічного ефекту від результатів управлінської діяльності.

Характерно, що, перейшовши на таку модель управління корпоративним сектором, ми повернули б державного службовця на його законне місце, визначивши для нього зовсім інше завдання – аналізувати й оцінювати роботу не численних бізнесів з їх складними технічними й технологічними проблемами, а лише роботу нечисленних керуючих компанією. Зник би і розрив між відповідальністю та розміром винагороди державних службовців.

Слід зазначити, що нічого нового в цьому немає. Увесь світ йде цим шляхом з огляду на ускладнення процесів управління сучасним бізнесом. І чим швидше ми це візьмемо на озброєння, тим краще

буде для економіки і суспільства. Чи буде такий перехід плавним, без опору? Певно, що ні.

Відомо, що в разі поганого контролю держави за використанням своєї власності формуються великі тіньові доходи. І ті, хто ними користується, будуть усіляко перешкоджати державі в наведенні тут порядку, дискредитуючи як самі заходи, так і людей, які їх реалізують.

Отже, на нас чекає довга і тяжка робота, успіх якої буде визначатися не тільки волею і здатністю тих, кому це доручено, але й ступенем підтримки суспільства. Як будь-яка складна й тривала робота, вона вимагає системного підходу і доброї підготовки на всіх рівнях управління. Керівництво ФДМУ не тільки усвідомлює це, але й адекватно реагує на поставлене завдання. У структурі центрального апарату в межах наявних штатів сформовано принципово новий підрозділ – Департамент стратегії управління та обліку корпоративних прав держави.

Завдяки концентрації зусиль на цьому важливому напрямі за порівняно короткий строк вдалося разом з іншими міністерствами вирішити ряд раніше «непідйомних» питань, зокрема сформувати нову концепцію обліку державного сектору реальної економіки, включивши туди і корпоративний сектор, що знаходиться під контролем держави, який 13 років чомусь відносили до недержавного сектору.

Завершується побудова цілісної системи контролю фінансових планів у державному корпоративному секторі економіки, починаючи від порядку їх формування до звітів керівників про виконання.

Створено реєстр корпоративних прав держави, що дає змогу в будь-який момент, а не тільки в період нечастих ревізій отримати уявлення про всі корпоративні права держави, а також зобов'язання, якими вони обмежені. Завершується підготовка державного акта, яким буде

закріпленний механізм постійного моніторингу через відповідний реєстр і за іншим майном держави в реальному секторі економіки.

Принципово перебудовується робота ревізійних комісій у корпоративному секторі, контрольованому державою. З її впровадженням кане в Лету анахронізм, коли менеджери підприємств самі себе контролювали у сфері фінансової діяльності.

Формується принципово нова система підбору кадрів голів правлінь господарських товариств, контрольованих державою, в основу якої покладено формування на довгостроковій основі добре підготовленого до роботи в ринковій економіці резерву, систематичну атестацію керівників, застосування нових форм контрактів з ними.

Принципово нова модель управління корпоративними правами держави переносить у центр *особу уповноваженого від держави на управління корпоративними правами*. За цією моделлю передбачено істотне підняття як його соціального статусу, так і відповідальності за те, що відбувається з об'єктом управління, за яким він закріпленний на підставі спеціального договору з ФДМУ або міністерством.

Кардинально переглянуті й доопрацьовані навчальні програми, на основі яких будуть проходити перепідготовку працівники, що займаються управлінням корпоративними правами держави. Тільки у ФДМУ в поточному році пройдуть перепідготовку на їх основі більш як 600 осіб.

До роботи з корпоративними правами надалі будуть допускатися тільки працівники, що успішно склали іспити й отримали спеціальний сертифікат.

Критично переоцінені й навчальні заклади, на базі яких проходять підготовку фахівці з управління корпоративними правами держави. Відібрано кращі і за якістю викладання, і за матеріальною базою.

Держава має переоцінити також свій підхід до відбору реєстраторів та хранителів корпоративних прав. Досвід корпоративних воєн за відновлення права державної власності на Центральному та Інгулецькому гірничо-збагачувальних комбінатах, у «Нафтохіміку Прикарпаття» показав, чого коштуватиме державі нелояльність до неї таких структур. Тому надалі держава не повинна байдуже спостерігати, кому правління доручає вести облік власності акціонерів, а активно впливати на цей процес. Слід невідкладно розпочати активну заміну тих структур, що шкодять своїми діями державі, не дають їй змоги реалізувати свої права акціонера.

ФДМУ в цьому плані вже виробив свою стратегію поведінки. Її реалізація дасть змогу уникнути надалі інцидентів, про які йшлося вище.

Попередні підсумки роботи корпоративного сектору економіки за 2003 р. показали, що вжиті державою заходи вже дають позитивні результати навіть в умовах, коли корпоративні права держави були сформовані за залишковим принципом.

Темпи збільшення доходів у цьому секторі економіки випереджають темпи їх зростання в реальному секторі. Знизилася загальна прострочена кредиторська та дебіторська заборгованість. Перевиконано план щодо надходження коштів до бюджету. Якщо взяти суб'єкти, корпоративними правами яких управляє ФДМУ, то тут завдання року виконане на 131 %.

Поліпшився стан справ з нарахуванням дивідендів на державну частку в корпоративному секторі економіки. Установлене в державному бюджеті завдання перевиконане більше ніж на 7%. Але на фактичній сумі надходжень від дивідендів позначилася недисциплінованість найбільшого платника – НАК «Нафтогаз України», яка не-

додала в скарбницю торік більш як 100 млн грн. і на управління якою ФДМУ не мав впливу, оскільки компанія безпосередньо підпорядкована Кабінету Міністрів України.

Поліпшилася ситуація в цьому сегменті реальної економіки і стосовно погашення боргів із заробітної плати. У цілому за минулий рік борги із заробітної плати тут зменшилися на 30 %, у той час як у цілому по Україні лише на 17 %.

Слід зазначити, що загальну картину псують підприємства, які знаходяться на різних стадіях банкрутства. А таких сьогодні майже половина. На жаль, чинне законодавство з початком процедур санації виключає можливість ФДМУ, інших органів управління впливати на ситуацію на таких підприємствах. Ключовою фігурою в цьому випадку стають керуючі санацією, на відбір яких впливає лише Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. При цьому міністерство за якість корпоративного управління конкретними об'єктами відповідальності не несе. Це проблема, яку слід вирішувати невідкладно.

Навіть цей побіжний огляд проблем корпоративного управління свідчить як про їх комплексність і складність, так і про глибоку залежність від обставин, що виходять за сфери впливу лише органів приватизації. Тому шукати в органах приватизації основного винуватця нерозв'язаних проблем означає не бачити їх коренів, а отже, і способів їх вирішення.

Проте від органів приватизації з їх досвідом майнових відносин і розумінням глибинних основ корпоративних механізмів управління все ж таки багато чого залежить. І їх святий обов'язок – цей досвід максимально реалізувати, виправивши тим самим і свої прорахунки в ході формування через приватизацію не ефективного корпоративного портфеля.

У СПЕЦІАЛЬНІЙ КОНТРОЛЬНІЙ КОМІСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРИВАТИЗАЦІЇ

«Скажу відверто: соціально-культурний рівень кожного суспільства не менш важливий, ніж економічний чи технічний розвиток країни».

В. П. СЕМЕНЮК,
Голова Спеціальної контрольної
комісії Верховної Ради
України з питань приватизації



10 лютого 2004 р. у Верховній Раді України відбувся День уряду, на якому за ініціативою Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації (далі – Комісія) було розглянуто питання «Про стан збереження об'єктів соціально-культурного призначення в процесі приватизації та післяприватизаційний період».

Від Кабінету Міністрів України з доповіддю із зазначеного питання виступив Голова Фонду державного майна України М. В. Чечетов. Він відповів на письмові та усні запитання, що надійшли від Комісії та народних депутатів України Б. Безпалога, О. Пеклушенка, С. Ніколаєнка, В. Пузакова, Ю. Соломатіна, Г. Удовенка, В. Калінчука, П. Симоненка, Я. Сухого, Є. Гірнича, В. Леценка, А. Козловського, К. Ващук, М. Поліщука, Ю. Кармазіна, Г. Пономаренка, В. Асадчева, Г. Манчуленка, В. Хари, М. Родіонова, В. Єценка, Г. Руденка, О. Гінзбург, Г. Крючкова та А. Мороза, які вимагали роз'яснення причин поганого збереження соціально-культурної сфери в цілому чи конкретного регіонального об'єкта зокрема або з'ясування думки доповідача (чи позиції уряду) щодо пропозицій, які були висловлені депутатами з питання, що обговорювалося.

Відповідаючи на критичні (в основному) зауваження та запитання народних депутатів, М. В. Чечетов неодноразово наголошував, що для Фонду державного майна України головною метою є не приватизація соціальної сфери, а її збереження.

Зі співповіддю із зазначеного питання виступила Голова Комісії В. П. Семенюк.

«Культурно і соціально недорозвинене суспільство, – зазначила В. П. Семенюк, – завжди буде породжувати корупцію, злочинність, наркоманію та бідність, що, на жаль, відбувається в Україні в останні роки. Усе це призводить до деградації суспільства, тому цей процес ми повинні зупинити. Наша Комісія робить все можливе для цього, але нам потрібна суттєва підтримка уряду, органів місцевого самоврядування, парламенту.

Громадяни України стурбовані ситуацією, що склалася в країні з приватизацією об'єктів соціально-культурної сфери. Так, мають місце

численні факти, коли поспішно, без належного врахування інтересів населення регіонів, територіальних громад міст, селищ, сіл, трудових колективів підприємств, без відповідного прогнозування можливих наслідків приймаються рішення про приватизацію об'єктів соціально-культурної сфери.

До сумних наслідків призвела суцільна приватизація кінотеатрів, аптек, книгарень, підприємств побутового обслуговування. У результаті непродуманих і неузгоджених дій держава практично залишилася без суспільно важливої інфраструктури, духовної сфери та творчого, науково-

го, освітнього потенціалу суспільства.

Жахлива ситуація склалася з пам'ятками архітектури, історії, культури, які досить часто змінюють власників, втрачають своє призначення. Так, пам'ятки архітектури за законом підлягають лише реставрації, однак вони переходять у власність інвесторів – приватних фірм, що категорично заборонено чинним законодавством.

Ще в жовтні 1995 р. Кабінет Міністрів України на виконання Постанови Верховної Ради України від 29 липня 1994 р. № 149/94-ВР «Про вдосконалення ме-

ханізму приватизації в Україні і посилення контролю за її проведенням» підготував і подав на розгляд Верховної Ради України проект Концепції приватизації майна соціально-культурного призначення. У ньому зазначалося про необхідність встановлення жорсткого контролю з боку держави за приватизацією об'єктів соціально-культурної сфери шляхом затвердження урядом, державними адміністраціями та виконавчими органами місцевих рад переліків об'єктів, що не підлягають приватизації. У цій концепції передбачалося не допустити зменшення обсягів і зниження рівня соціально-культурного обслуговування населення. На основі даної концепції мали розробляти конкретні законопроекти та нормативні акти.

Незабаром з'явився проект Концепції приватизації об'єктів соціальної сфери. Проте з різних причин ці концепції залишилися тільки проектами. Як наслідок, до цього часу немає чіткого визначення об'єктів, які віднесені до соціальної сфери.

Від самого початку приватизації законодавство містило обмеження, за якими заборонялося включати до статутних фондів господарських товариств об'єкти соціально-культурного та побутового призначення, проте дозволялося передавати їх для цільового використання. Так, Концепцією роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду, схваленою Постановою Верховної Ради України від 31 жовтня 1991 р., було передбачено можливість лише за окремим рішенням Кабінету Міністрів України безоплатного одержання в колективну власність об'єктів соціально-культурного і побутового призначення за умови збереження рівня обслуговування та покриття витрат на їх утримання.

Проте найбільш привабливі й важливі об'єкти були включені до статутних фондів цілісних майнових комплексів підприємств, які приватизувалися. Як результат, новостворені господарські товариства вважають, що отримали їх у власність і можуть розпоряджатися ними на свій розсуд, хоча в жодному нормативно-правовому акті не було обу-

мовлено, на яких умовах передавалися ці об'єкти: у власність, управління чи користування.

Таким чином, частина об'єктів, які залишилися на балансі підприємств, були ліквідовані, оскільки утримувати бази відпочинку, дитячі табори та інші об'єкти вважали за недоцільне. Поступово такі об'єкти почали втрачати своє первинне призначення, занепадали, руйнувалися, деякі з них почали використовуватися не за призначенням без достатніх на те підстав, хоча чинним законодавством встановлені жорсткі умови для збереження існуючої соціальної сфери, визначені особливості її приватизації та заборонено приватизувати окремі об'єкти.

На жаль, ні органи місцевого самоврядування, ні підприємства, які змінили форму власності, не споруджують нові об'єкти соціально-культурного призначення, тому відчувається нестача таких об'єктів для нормального забезпечення ними населення. Мережа таких об'єктів у державі невпинно скорочується і вже найближчим часом не зможе задовольняти потреби населення. Особливо гостро є ця проблема для малих міст, для яких великі підприємства, що підлягали приватизації, були містоутворюючими. У зв'язку з цим виникає потреба збереження наявних об'єктів соціальної сфери та використання їх за призначенням.

У рамках розгляду даного питання на Дні уряду Комісія пропонує проблему збереження та використання об'єктів соціально-культурного призначення розглядати у більш широкому ракурсі, оскільки Фонд державного майна України сьогодні практично звітує з даного питання навіть не за весь період своєї діяльності, а лише з 1998 р.

Ще до створення Фонду державного майна України приватизувалися в 1990 – 1991 рр. за законодавством колишнього Радянського Союзу з викупом лише основних виробничих фондів десятки українських підприємств, які мали союзне підпорядкування або підпорядковувалися державним органам управління Української РСР. Такі підприємства є в різних регіонах України. Це Кри-

ворізька вовнопрядильна фабрика, новомосковська швейна фабрика «ПАН» (Дніпропетровська область), київський завод «Орфей» концерну «Укрмісцевпром», Харківський канатний завод, львівське виробничо-торговельне швейне об'єднання «Весна», вінницька швейна фабрика «Поділля», київський завод «Червоний екскаватор» та цілий ряд інших.

Приміром, на базі колишнього заводу «Червоний екскаватор», який підпорядковувався Міністерству важкого машинобудування СРСР, з квітня 1991 р. функціонує ЗАТ «АТЕК». Через конфліктну ситуацію, що склалася у сфері розпорядження окремими об'єктами соціальної сфери колишнього заводу «Червоний екскаватор», які не викупувалися новим власником, наша Комісія ухвалила рішення стосовно дотримання норм чинного на той період законодавства при роздержавленні цього підприємства.

На виконання рішення Комісії Генеральна прокуратура України та Фонд державного майна України виступили позивачами в суді. У грудні 2003 р. суд підтвердив висновок Комісії, що всі невикуплені об'єкти соціально-культурного призначення колишнього заводу «Червоний екскаватор» (а це не лише спортивний комплекс, але й три гуртожитки заводу, чотири житлові будинки, дитячий клуб юних техніків «Мрія», база відпочинку «Горлиця», дитячий оздоровчий табір «Світанок») як були, так і залишилися в державній власності.

Строк позовної давності за цією справою судом було поновлено з урахуванням того, що і Фонду державного майна України, і прокуратурі стало відомо про факт даного порушення майнових прав держави під час роздержавлення активів колишнього заводу «Червоний екскаватор» лише після отримання ними рішення Комісії стосовно даного питання.

Хочу акцентувати вашу увагу на ситуації з об'єктами соціальної сфери, які залишилися на балансі комерційних структур, створених на базі викуплених основних фондів колишніх підприємств союзного підпорядкування, оскільки Фондом